

להתיידד עם טקסט יהודי – למה וכיצד?

14 המלצות

© הדס לאור אשור 2009

קהל היעד: חובר במקור עבור מורות בי"ס יסודי, אך למעשה, העקרונות והתרגילים המוצעים כאן מתאימים לכל קהל יעד, בכל גיל.

קו מנחה: טקסט יהודי - מה זאת אומרת בכלל? למה חשוב לנו ללמוד ולהכיר מקורות יהודיים? להלן כמה משפטי הבהרה לגבי ההקשר של הטקסט היהודי וחשיבות ההיכרות עמו. כדאי לומר דברים ברוח זו לקראת כל לימוד של טקסט מן המקורות היהודיים:

הדברים שנקרא היום נכתבו בעברית לפני אלפי שנים/ מאות/ עשרות שנים... ודברים מסוג זה ממשיכים ונכתבים גם היום. **כל דור והסגנון שלו.**

קצת מפתיע שאנחנו יכולים לקרוא היום דברים באותה השפה בה נכתבו לפני כל כך הרבה שנים. עברית זו שפה עתיקה מאוד, שהשתמרה אלפי שנים, אם כי אוצר המילים והסגנון שלה עברו שינויים במשך הזמן. חלק מהדברים מובן לנו לגמרי וחלק אחר דורש מאמץ מצדנו כדי להבינו. כל הדברים שנשמרו עד היום בעברית כתובה, מהווים את התרבות שלנו, **התרבות היהודית**; את התרבות הזאת אנחנו ממשיכים ויוצרים גם בדור שלנו. תרבות יהודית נוצרת בכל מיני תחומים, לא רק בספרים, באמנויות, במוסיקה, בקולנוע, בעיצוב כלים וקישוטים ועוד, אבל התרבות היהודית העתיקה היא ברובה **תרבות של קרוא וכתוב**. תרבות של טקסטים, של דפים כתובים, תרבות של מילים ומשמעותן. זוהי גם **תרבות של ויכוח**, של הבעת דעות שונות על נושאים רבים מאוד, מתוך מטרה לכוון את האדם לדרך חיים טובה. הדעות השונות בעולם היהודי מנוסחות במילים, בתוך ספרים אין-ספור. לפעמים גברה דעה אחת ולפעמים אחרת – וכל מי שקורא מוזמן להתרשם מן הוויכוח, וגם לגבש דעה משלו.

לקרוא טקסט יהודי זו הזמנה למחשבה, לפיענוח, לשיחה, לפרשנות, ליצירה. כל אחד ואחת מכם מוזמן להרפתקה הזאת.

שלב מקדים: גירוי

- בקשו מראש מן התלמידים להביא לשיעור הראשון של מפגש עם טקסטים יהודיים שקית קטנה מן המטבח הביתי, ובתוכה **תבלין כלשהו**, על-פי בחירתם. אל תסבירו מדוע. סימן השאלה יעורר סקרנות. אתם, כמורים, דאגו להביא לכיתה **אגוזים בקליפתם**, ומפצח אגוזים.

- עם פתיחת השיעור הראשון, סדרו יפה בשיתוף צוות תלמידים את התקרובת על שולחן בחזית הכיתה.

- ראו בהמשך את השלבים בהם יתבארו מאליהם המשל והנמשל [הקושי לפצח את הטקסט; הפתיחות לעושר הטעמים והריחות שבתרבות שלנו].

שלב א': הצגת הטקסט: שלוש קריאות:

קריאה ראשונה: מפי המורה. **על המורה להתאמן בבית על הקראה איטית, רהוטה ומעניינת.** מה זאת אומרת 'מעניינת'? – לפעמים בטון דרמטי, לפעמים בלחישה, לפעמים בשילוב אביזרים, לפעמים בחיך או בעצב... מה שהטקסט וגיבוריו מבקשים. אפשר להגיש בעיבוד מילולי קל, לתרגם בקצרצרה מילה זו או אחרת, מבלי לוותר על המקור ומבלי לקטוע את רצף הקריאה. **הנחת היסוד: אפשר להבין טקסט גם בלי להבין מיד פירושה של כל מילה!**

קריאה שנייה: אחד הילדים בקול רם.

קריאה שלישית: כל אחד לעצמו, קריאה דמומה.

שלב ב': התקרבות אל הטקסט: שיחה בליווי קערית אגוזים בקליפתם

- שאלו: מי רוצה להתייחס לטקסט שקראנו? המתינו בסבלנות לתגובות.

כל תלמיד שמתייחס – בהיגד או בשאלה – תוגש לו **קערית האגוזים**, והוא יתכבד בשניים. התלמיד מוזמן לפצח את האגוזים בעזרת מפצח או בכל דרך אחרת. כעבור כמה התייחסויות אפשר לברר עם התלמידים את הנמשל למחווה זו. - הבהירו כי כל התייחסות אל הטקסט היא שלב בפיצוח שלו, בהבנת כוונתו, משמעותו. לפצח זה לא קל. צריך להתאמץ, לגלות תושייה וגם דבקות במשימה – כל אלה יסייעו לנו להבין כל טקסט שיונח לפנינו, גם אם הוא כתוב בשפה עתיקה וקשה לפיצוח.

- אפשר להציע את "**משחק השאלות**": "מותר" לומר דבר מה ביחס לטקסט, אבל אך ורק באמצעות שאלה! ייתכנו שאלות מבוכה, כמו: "מה זאת אומרת .... [מילה מסוימת]?" ; "למה מי שכתב את זה חושב שאני

אמור להבין מזה משהו?"; "אתם בטוחים שזה בעברית?"; וייתכנו גם שאלות המתייחסות ישירות לתוכן של הכתוב, כמו: "איך אפשר לצוות על אהבה?" [בהתייחס ל"ואהבת לרעך כמוך", למשל]; "מי יושב בספינה הזאת, יהודים או כל בני האדם?" [בהתייחס למשל הספינה הטובעת ב-ויקרא רבה, פרשה ד, סעיף ו, למשל] - אם הטקסט היה נכתב היום, איך הוא היה נשמע? נסו להגיד את אותו הדבר בשפה של היום. - למה הכותב כתב מה שכתב? מה הטריד אותו? מה הוא רצה להעניק לחברה שלנו? מה ביקש ללמד אותנו?

שלב ג': התייחדות עם הטקסט: עבודה יצירתית. נעשה זאת בתהליך הדורש גם עבודה בבית, תוך מעורבות התלמיד ופעילות שעליו לבצע. כיצד לעשות זאת בפועל? אחת מן הדרכים שיוצעו להלן תבצע בכיתה, במסגרת השיעור הראשון.

שלב אחרון: סיכום השיעור הראשון: תבלינים – על שום מה?

- בדקות האחרונות למפגש הראשון עם טקסט יהודי, יוזמנו התלמידים לרחרח ולטעום את התבלינים שבשקיות ולנסות לזהות אותם בשמם.
- לבסוף, שאלו: מה הקשר האפשרי והסמלי, לדעתכם, בין מבוחר התבלינים שהבאתם לבין מגוון ההתייחסויות לטקסט ששמענו בשיחה שלנו?

להלן 14 המלצות ללימוד אקטיבי של הטקסט בעקבות שלוש הקריאות והשיחה.

בחרו את המתאים לכם, לכיתתכם ולמה שהטקסט מאפשר:

1. בחירה ואיור. העתיקו ואיירו משפטי מפתח מתוך הטקסט, בפורמט גדול, לשם קישוט הכיתה. התלמיד בוחר איזה משפט/היגד/פסוק יכתוב ויאירר מבין כמה אפשרויות. לחילופין, המורה בוחרת עבור התלמיד את המשפט שיעצב (זוהי אופציה פחות מומלצת).
2. שינון. למדו הטקסט בע"פ והתכוננו לדקלם אותו בפני הכיתה, תוך הקפדה על הגייה רהוטה.

3. דקלום משודרג. הגישו את הטקסט בקריאה דרמטית או אף תיאטרלית [בליווי אביזרים]. מן האופן בו "תגישו" את הטקסט, אנו נבין איך אתם מפרשים אותו ואיזה רגש הוא מעורר בכם. התלמיד לומד את הטקסט בע"פ ו"מגיש" לכיתה בקריאה דרמטית שיש בה פרשנות והבעת רגש.

4. סדר הגיוני. חלקו את הטקסט לשלושה-ארבעה איברים. סדרו אותם לפי סדר הגיוני בעיניכם (יש יותר מדרך אחת, אין 'נכון' ו'לא נכון'). הסבירו מדוע סידרתם דווקא כך ולא אחרת. האם את החשוב ביותר מיקמתם בסוף או בהתחלה? המורה יאתר שני ילדים שסידרו בצורות שונות ויבקש מילד שלישי לאתר את ההבדלים. איזו חלוקה מוצאת חן בעיניו יותר? למה?

5. שירה. הפכו את הטקסט לשיר – מבחינה צורנית. איירו וקשטו. ליצור תערוכה בכיתה מיצירות הילדים.

6. מוסיקה. חברו לחן או מקצב מיוחד לטקסט, והגישו לכיתה (בהופעה חיה או מצולמת).

7. אקטואליה. אספו קטעי עיתונות הממחישים את קיומו או אי-קיומו המסר שבטקסט בחיי היומיום. הציגו את הלקט שאספתם בפני הכיתה. הנחיה: גבשו הצעה (בכתב או בע"פ) למשתתפי האירוע המתואר בעיתון – מה הייתם משנים במהלך האירוע, כדי שהוא יתנהל על פי הערך שמטיף לו יוצר הטקסט שקראתם? שלבו בהצעתכם משפט אחד לפחות מתוך הטקסט.

8. דעת גדולים. הטקסט בעיני המשפחה שלי. הציגו את הטקסט לדמויות שונות בסביבתכם הקרובה (הורים, אחים, סבים, מורים בצוות ביה"ס) ותעדו בכתב של תגובותיהם. דווחו לכיתה. בנוסף או במקום בני משפחה, אפשר לראיין דווקא את השכן, את בעל המכולת, את הספרית, המוסכניק, המוכר בחנות האהובה וכד'.

9. טוקבק. תנו משוב ליוצר הטקסט, "בעקבות מקרה שקרה לי". אתם, כתלמידים בבי"ס בישראל היום, פנו אל היוצר במכתב והסבירו לו מה אתם חושבים על מה שכתב. במה זה עזר לכם להבין מקרה שקרה לכם, מה אתם עדיין לא מבינים, גם אחרי קריאת הטקסט ומה הייתם אתם מציעים לעשות כדי שהמסר של מחבר הטקסט יתקיים במציאות. למשל: לכבוד: הרמב"ם... במקום 'כתובת', מציינים את שם העיר או הארץ בה חי וכתב או הגדרה כמו: מחבר הספר אשר שמו.../ שחי לפני 500 שנה.... וכד'.

10. שו"ת. מה השאלה? נניח שהטקסט נכתב כתשובה לאדם מסוים, ששאל את היוצר שאלה או ביקש להתייעץ אתו בעניין מסוים. נסו לשער, מה היתה השאלה או הנושא שהציק לשואל? נסחו את השאלה או המקרה האישי, ועצבו את השאלה ואת התשובה על דף אחד, עם כותרות מתאימות, כהתכתבות בין ילד לבין הרב/הסופר/המשורר (היוצר). ארזו במעטפה עם בול, ושלשלו לתיבת הדואר הכיתתית. למורה: יוקדש שיעור לקריאת השו"תים. אפשר לביים כיד הדמיון הטובה. בתום התהליך, להסביר את המושג שו"ת בהקשרו היהודי הרחב.

11. ביוגרפיה וביבליוגרפיה. לקטו מידע מהאינטרנט על היוצר או על הספר ממנו לקוח הטקסט – והגישו המידע לכיתה כהרצאה קצרה, בראשי פרקים, או בליווי מצגת, כאשר כל שקופית כוללת היגד אחד בלבד. לסיכום ציינו מהם ההיגדים שתרצו לזכור גם להבא.

12. משחק טריוויה. **שו"ת** כיתתי: מחצית מתלמידי הכיתה ימלאו כרטיסים קטנים תחת הכותרת: **"מה פירוש? – מושגים מן התרבות היהודית"** – וירשמו בכל כרטיס מילה או מושג בו נתקלו בזמן קריאת הטקסט, מושג שאינם מבינים או שלא אומר להם כלום. כל כרטיס חתום על ידי התלמיד שמילא אותו. הכרטיסים ייתלו בכיתה על לוח מיוחד. כל תלמיד במחצית הנותרת של התלמידים בוחר **למי** לתת תשובה למחרת. על התשובה להיות בת כמה משפטים בודדים – וגם היא נרשמת בכרטיס מיוחד תחת הכותרת: **"יגעת ומצאת - תאמין"**. כרטיס התשובה (בצבע אחר מכרטיס השאלה) ייתלה על אותו לוח, לצד כרטיס השאלה. כשלכל השאלות תתקבלנה תשובות, אפשר לשחק בקבוצות כמשחק טריוויה לכל דבר. למורים: שדרגו וקווננו כמיטב הבנתכם.

13. דיאלוג. ערכו שיח בין שני יוצרים או הוגים שהתבטאו באותו הנושא: מה היה יוצר א' אומר ליוצר ב'? למורים: אפשר לעמת יוצרים מתקופות שונות או מאותה תקופה. בתכניות הלימודים המאושרות על ידי המטה לתרבות ישראל קיים מבחר גדול של טקסטים המאפשרים דיאלוג ביניהם. אפשר שהמורה תבחר אילו טקסטים לעמת ואפשר שהתלמיד יבחר שניים מבין כמה אפשרויות שלפניו. אפשר להציג את הדו-שיח בכיתה (בע"פ, כמצגת...), או להגישו כחיבור.

14. ויכוח. התווכחו עם הטקסט. הכינו נאום קצר המסביר מה טוען מחבר הטקסט, ובמה אתם חולקים עליו. נמקו את הטענה שלכם, ונסו לשכנע את מחבר הטקסט בצדקתכם. מורים יוכלו להקדיש שיעור בו מחברי הטיעונים מנסים לשכנע את מליאת הכיתה בעמדתם.

○ רעיונות יצירתיים נוספים? אשמח שתחלקו עמי.